

MARQ WIJNGAARDEN
FLIP SCHÜLLER
PROF. LIESBETH ZEGVELD
MARIEKE VAN EIK
WIL EIKELBOOM
DR. CHANNA SAMKALDEN
TAMARA BURUMA
BONDINE KLOOSTRA
MICHIEL PESTMAN
PROF. GÖRAN SLUITER
BRECHTJE VOSSENBERG
EVA BEZEM
DR. LISA-MARIE KOMP
BARBARA VAN STRAATEN
TOM DE BOER
BRAM HORENBLAS
FREDERIEKE DÖLLE
ELLES TEN VERGERT
ISA VAN KRIMPEN
DORA BROUWER
THOMAS VAN DER SOMMEN

ADVISEURS

PROF. HANS ULRICH JESSURUN D'OLIVEIRA
PROF. TIES PRAKKEN
PROF. BRITTA BÖHLER

AANGETEKEND

Minister van Landbouw
Natuur en Voedselkwaliteit
Postbus 20401
2500 EK Den Haag

Ook per e-mail: ministerInv@minInv.nl

Amsterdam, 22 mei 2023
Onze ref. D20221626

Direct tel.nr.: +31(0)20-3446200

Direct faxnr.: +31(0)20-3446201

**VERZOEK OM AANWIJZING
VAN NATURA 2000-GEBIED DE VELUWE
VOOR DE WOLF**

Betreft: De Faunabescherming / LNV (aanwijzing Veluwe voor wolf)

Geachte mevrouw, heer,

Namens Stichting De Faunabescherming (hierna: De Faunabescherming), gevestigd te Amstelveen, wordt hierbij verzocht om het besluit tot aanwijzing van de Veluwe als Natura 2000-gebied¹ te wijzigen en daaraan de volgende soort toe te voegen: de wolf (*canis lupus*).

INLEIDING

1. De wolf is een strikt beschermde inheemse soort. Sinds 1845 verdween de wolf uit Nederland, vooral door intensieve bestrijding door de mens. Door de strikte Europese bescherming die sinds de jaren negentig is doorgevoerd in de Europese Unie zijn wolvenpopulatie zich langzamerhand aan het herstellen en aan het verspreiden.² Sinds 1996 is de wolf weer aanwezig in Duitsland. De terugkeer van de wolf naar Nederland is inmiddels ook een feit. Begin 2015 werd de eerste wolf

¹ Stcrt. 2014, 17732.

² Zie bijv. Interprovinciaal Wolvenplan, p. 5.

in Nederland gesignaleerd, in de provincie Drenthe. Vervolgens heeft de wolf zich vanaf 2018 op de Noord-Veluwe gevestigd. De populatie is echter, zoals uiteen gezet zal worden, nog niet in een gunstige staat van instandhouding. Strikte bescherming van de wolf is daarom nodig, niet alleen via soortenbescherming maar ook via gebiedsbescherming. Gelet op recente verstoringen van de wolf op en rond de Veluwe is naar het oordeel van De Faunabescherming de aanwijzing van Natura 2000-gebied de Veluwe voor de wolf urgent.

FEITELIJKE ACHTERGROND

De wolf in Nederland

2. Zoals vermeld, heeft de wolf zich voor zover bekend, vanaf 2018 geïnstalleerd in Nederland. Het ging daarbij om één wolf. Begin 2019 is daar een tweede wolf bijgekomen en sindsdien heeft dit paar ieder jaar welpen gekregen. Daarnaast zijn de afgelopen jaren ook meer wolvenparen ontstaan.
3. Zo zijn in 2022 minimaal vijftien jongen geboren op de Veluwe. Er zijn zes welpen geboren op de Noord-Veluwe en vier op de Midden-Veluwe.³ In het park De Hoge Veluwe is sprake van een roedel met vijf welpen.⁴ Dit betekent dat er op dit moment minimaal drie roedels leven op de Veluwe. In januari 2023 werd een roedel van negen wolven op de Noord-Veluwe door een wildcamera vastgelegd⁵.
4. De Veluwe is zeer geschikt als leefomgeving voor de wolf vanwege de grote prooidichtheid van het gebied. Jaarlijks worden tienduizenden dieren door de mens afgeschoten op de Veluwe⁶, met name hoefdieren: ree, damhart, edelhert en wild zwijn⁷. Dit zijn de prooidieren waaruit het dieet van de wolf voor het overgrote deel bestaat.⁸ Door het grote aantal hoefdieren dat op de Veluwe voorkomt, is er voor de wolf voldoende voedselaanbod. Prof. Dr. C. Smit van de Rijksuniversiteit Groningen stelde in een voor De Faunabescherming opgesteld rapport dat uit de vestiging en toename van de wolven op de Veluwe kan worden opgemaakt dat het gebied geschikt is en dat het voedselaanbod niet beperkend is.⁹ Een kopie van dit rapport gaat hierbij (**bijlage**).

---

³ <https://www.bij12.nl/onderwerpen/faunazaken/diersoorten/wolf/>.

⁴ Zie <https://www.gld.nl/nieuws/7815114/uniiek-beeld-wolvenroedel-op-de-hoge-veluwe-vastgelegd>. “Na een paar seconden verschijnen de wolven één voor één. Ze lopen langs de waterpoel en rennen van links naar rechts. De vijfde welp is niet zichtbaar, die was mogelijk op een andere plek”.

⁵ <https://nos.nl/artikel/2461570-roedel-van-negen-wolven-door-wildcamera-vastgelegd-op-de-veluwe>

⁶ Ontheffing van 24 september 2019, zaaknummer 2019-006092, gepubliceerd op de website van de Faunabeheereenheid Gelderland <https://www.faanabeheereenheid.nl/LinkClick.aspx?fileticket=gzjUhsXlflg%3d&portalid=10&timestamp=1604500418432>

⁷ Zie bijvoorbeeld <https://nos.nl/artikel/2400948-recordafschot-wilde-zwijnen-door-voedseltekort-in-veluwse-bossen>.

⁸ Prof. Dr. Ir. C. Smit, ‘In hoeverre heeft intensief afschot van wilde hoefdieren op de Veluwe negatieve effecten voor de wolf? Een wetenschappelijke analyse’, 18 november 2021, p. 5.

⁹ Prof. Dr. Ir. C. Smit, ‘In hoeverre heeft intensief afschot van wilde hoefdieren op de Veluwe negatieve effecten voor de wolf? Een wetenschappelijke analyse’, 18 november 2021, p. 5.

5. De Nederlandse wolven maken deel uit van de Pools-Duitse populatie die zich verder heeft verspreid. De populatie, waartoe de Nederlandse wolven behoren, verkeert niet in een gunstige staat van instandhouding aldus de minister van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit¹⁰.

Leefwijze van de wolf

6. De wolf leeft van de jacht op prooidieren. Voor duurzame vestiging van een wolvenroedel is aanwezigheid van voldoende prooien en rustplaatsen nodig. De wolf is een territoriaal dier. De omvang van het territorium is afgestemd op de voedselbehoefte en de prooidichtheid van het gebied¹¹. In gebieden met een lage prooidichtheid zal een roedel een groter territorium bezetten en verdedigen dan in gebieden met een hoge prooidichtheid. De mate van verstoring van een gebied is bovendien van invloed op de grootte van het territorium van een roedel en de omvang van roedels.
7. Eenmaal gevestigd in een gebied waar voldoende voedsel beschikbaar is, markeert de wolf zijn territorium met geurvlaggen en verdedigt dit territorium, ook tegen soortgenoten¹². Een wolvenpaar of wolvenroedel is ecologisch gezien niet duurzamer gevestigd na tien jaar dan na de eerste worp. Daarbij gelden, en De Faunabescherming verwijst hiervoor naar de in de Duitse monitoring gehanteerde definities¹³, ten aanzien van een roedel, een wolvenpaar en een duurzaam gevestigde wolf alleen, de volgende criteria:
  - “Pack: more than 2 wolves that have been confirmed to live in the same area. A pack usually consists of the parental pair and their pups as well as yearlings (offspring from the previous year). Sometimes, offspring from earlier years are part of the pack.*
  - Pair: two wolves that live in the same area without having pups (yet).*
  - Territorial individual: a wolf that has been confirmed to live in the same area for more than 6 months”*
8. De wolf is in beginsel levenslang monogaam, paren blijven meestal bijeen tot één van de wolven sterft. Binnen een wolvenroedel paart over het algemeen maar één koppel. Wanneer een wolvenpaar een territorium inneemt en er welpen geboren worden, zoeken de wolven een geschikte plaats waar de welpen ter wereld komen. Ze graven een hol of gebruiken een oud

---

¹⁰ Beantwoording Kamervragen door de minister van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit “De gunstige staat van instandhouding van de wolf verschilt per land. In sommige landen verkeert de wolf in een gunstige staat van instandhouding. In andere landen is dit (nog) niet het geval. De tot op heden in Nederland waargenomen wolven zijn afkomstig van de Pools-Duitse laaglandpopulatie. Deze populatie verkeert nog niet in een gunstige staat van instandhouding.” (Aanhangsel Handelingen II, 2018-2019, nr. 1519, p. 2).

¹¹ Zie bijvoorbeeld het onderzoek naar de Finse wolf, op de website van Suurpedot.fi: “*The size of a wolf pack’s territory is determined by the availability of food and the density of wolves.*”, <https://www.largecarnivores.fi/species/wolf/wolf-behaviour-and-reproduction.html>

¹² Zie de wetenschappelijke monitoring voor de Duitse natuurbeschermingsautoriteiten door de DBBW, *the Federal Documentation and Consultation Centre on Wolves* en de jaarlijkse monitoring van wolventerritoria (“confirmed territories”): <https://www.dbb-wolf.de/wolf-occurrence/confirmed-territories>

¹³ Idem noot 11

vossenhol of dassenburcht, die groter wordt gemaakt. Maar ook een kleine ruimte tussen boomwortels of rotsen kan dienst doen als nest¹⁴. Beide ouders zorgen voor de jongen en krijgen daarbij hulp van de andere roedelleden¹⁵. In beginsel verlaten jonge wolven in hun tweede of derde levensjaar de roedel en zwerven tot zij een geschikte plaats vinden voor een eigen territorium. Minder geschikt vestigingsgebied leidt tot meer zwerende jonge wolven. Afhankelijk van de voedselbeschikbaarheid en de omvang van de roedel blijven sommige jongen na het bereiken van de volwassen leeftijd in de roedel van hun ouders.

Bescherming van de wolf in omliggende landen

9. Het gestage herstel van de wolvenpopulaties in Europa de afgelopen tientallen jaren heeft in andere landen tot aanwijzing van Natura 2000-gebieden als speciale beschermingszone van de wolf geleid. In Duitsland zijn verschillende Natura 2000-gebieden aangewezen voor de wolf nog voordat deze zich had voortgeplant.¹⁶ Uit het Wolvenplan Vlaanderen 2018 kan verder worden afgeleid dat speciale beschermingszones moeten worden aangewezen voor de wolf vanaf de eerste natuurlijke voortplanting dan wel na de vestiging van een territoriaal paar:

“Daartegenover staat dat het gebiedsbeschermingsrecht duidelijk geldend is, indien zich een of meerdere wolvenroedels effectief zouden vestigen (Schoukens & Dubrulle 2017). Naar de analyse van laatstgenoemde auteurs zou een gebiedsaanwijzing (of opname in de instandhoudingsdoelen van bestaande gebieden) ten laatste moeten gerealiseerd worden vanaf de eerste natuurlijke voortplanting van de wolf of de vestiging van een territoriaal paar.”¹⁷

10. In Wallonië wordt een *Zone de Présence Permanente* voor de wolf aangenomen, wanneer een wolf gedurende zes maanden is gevestigd¹⁸ en dus een territorium verdedigt.

JURIDISCH KADER

11. De wolf is geplaatst op de Bijlagen II en IV van de Habitatrichtlijn.¹⁹ Het gaat om een prioritaire soort waarvoor speciale beschermingszones moeten worden aangewezen. Op grond van artikel 2.1, eerste lid, van de Wet natuurbescherming (hierna: Wnb) moet de minister

---

¹⁴ <https://www.natuurpunt.be/pagina/wolf>

¹⁵ <https://www.zoogdiervereniging.nl/zoogdiersoorten/wolf>

¹⁶ A. Trouwborst & C.J. Bastmeijer, m.m.v. Ch. W. Backes, Wolvenplan voor Nederland: naar een gedegen juridische basis. Een juridisch onderzoek ter ondersteuning van de opstelling van een Nederlands wolvenplan, p. 30: “Een goed voorbeeld is Duitsland, dat de laatste vijftien jaar te maken heeft gehad met een aanvankelijke minieme, vervolgens gestaag uitdijende, maar nog steeds bescheiden wolvenpopulatie. Uit de informatie beschikbaar in het, door het Europees Milieuagentschap (EEA) bijgehouden, European Nature Information System (EUNIS) is af te leiden dat meerdere Duitse Natura 2000-gebieden reeds voor de wolf werden aangemeld vóórdat voortplanting had plaatsgevonden.” En de verwijzing daar naar <https://eunis.eea.europa.eu/species/137/sites>

¹⁷ <https://www.vlaanderen.be/publicaties/wolvenplan-vlaanderen>.

¹⁸ Zie het in opdracht van de Waalse overheid opgestelde ‘Plan d’action pour une cohabitation équilibrée entre l’homme et le loup en Wallonie’ van juni 2020, p. 31, <http://biodiversite.wallonie.be/servlet/Repository/?ID=41954>

¹⁹ Richtlijn 92/43/EEG van de Raad van 21 mei 1992 inzake de instandhouding van de natuurlijke habitats en de wilde flora en fauna.

speciale beschermingszones aanwijzen ter uitvoering van de Habitatrichtlijn. Op basis van de criteria van Bijlage III van de Habitatrichtlijn en van de relevante wetenschappelijke gegevens stelt elke lidstaat een lijst van gebieden voor, waarop staat aangegeven welke typen natuurlijke habitats van bijlage I en welke inheemse soorten van bijlage II in die gebieden voorkomen op grond van artikel 4, eerste lid, van de Habitatrichtlijn.

12. De aanwijzing van een speciale beschermingszone op grond van de Habitatrichtlijn of het afzien van aanwijzing mag volgens vaste jurisprudentie van het Hof van Justitie van de Europese Unie (hierna: het Hof) alleen op grond van ecologische criteria geschieden.²⁰ Het Hof heeft verder bepaald dat bij de aanwijzing van Natura 2000-gebieden geen rekening mag worden gehouden met vereisten op economisch, sociaal en cultureel gebied en met regionale en lokale bijzonderheden.²¹
13. Niet elke toevallig voorbij trekkend dier van Bijlage II van de Habitatrichtlijn dat Nederland aandoet, leidt tot de aanwijzing van een speciale beschermingszone²². Ten aanzien van de beoordeling van het begrip 'voorkomen' in de zin van artikel 4, eerste lid, van de Habitatrichtlijn, merkt De Faunabescherming het volgende op. Voor nieuw- en hervestiging van habitatrichtlijnsoorten soorten lijkt de minister ervan uit te gaan dat een soort 'voorkomt' in Nederland wanneer die minimaal tien jaar aaneengesloten aanwezig is in Nederland. De termijn start wanneer de soort zich voor het eerst op natuurlijke wijze heeft voortgeplant. Verder geldt dat de soort zich binnen die periode van tien jaar regelmatig moet voortplanten. Dit hoeft echter niet ieder jaar aan de orde te zijn.²³ Ten aanzien van vestiging van de wolf, een territoriaal dier, dat zich bij geschikt territorium ook snel voortplant, heeft de minister nog geen standpunt ingenomen ten aanzien van de toepasbaarheid van de betreffende tienjaarstermijn. Vaststaat dat de wolf zich voor het eerst in 2019 heeft voortgeplant op de Veluwe.

JURIDISCHE BEOORDELING

---

²⁰ HvJ EU 7 november 2000, C-371/98, ECLI:EU:C:2000:600 (First Corporate Shipping), par. 16. Zie ook HvJ EU 11 juli 1996, C 44/95, ECLI:EU:C:1996:297 (Lappel Bank), par. 25-27 en HvJ EU 2 augustus 1993, C-355/90, ECLI:EU:C:1993:331 (Santoña), par. 17-19.

²¹ HvJ EU 7 november 2000, C-371/98, ECLI:EU:C:2000:600 (First Corporate Shipping), par. 25. Zie ook ABRvS 1 juli 2015, ECLI:NL:RVS:2015:2041, r.o. 6.1.

²² Vergelijk "Bestendig voorkomen van de habitatrichtlijnsoorten Otter, Drijvende waterweegbree en Brede geelgerande waterroofkever (2021)", Laurens Sparrius, Ellen van Norren, Stef van Walsum, Bram Koese & Dion van der Hak, Rapport van de Zoogdiervereniging, FLORON en EIS Kenniscentrum Insecten, in opdracht van het Ministerie van LNV, zie

<https://www.natura2000.nl/sites/default/files/Bibliotheek/Rapporten/Rapportage%20Bestendig%20voorkome%203%20HR%20soorten%20%2819%201%202021%29.pdf>

²³ Zie Communicatie met Jan van Spaandonk, ministerie van LNV, 10 december 2009, 27 september 2012 en 3 oktober 2012. Zie ook A. Trouwborst & C.J. Bastmeijer, m.m.v. Ch. W. Backes, Wolfenplan voor Nederland: naar een gedegen juridische basis. Een juridisch onderzoek ter ondersteuning van de opstelling van een Nederlands wolfenplan, p. 26.

14. Nu het op basis van objectieve gegevens vaststaat dat meerdere wolvenroedels zich duurzaam op de Veluwe hebben gevestigd, dat wil zeggen daar een territorium in stand houden en het gebied niet meer uit zichzelf zullen verlaten, en een aanzienlijk aantal wolven zich daar heeft voortgeplant, is de minister op grond van artikel 2.1 van de Wnb gehouden om Natura 2000-gebied de Veluwe aan te wijzen voor de wolf en de wolf toe te voegen aan het aanwijzingsbesluit voor de Veluwe.
15. Gezien de ongunstige staat van instandhouding van de wolf kan er niet tien jaar lang worden gewacht met het aanwijzen van gebieden voor deze soort. Dit is in strijd met het doel van de Habitatrictlijn, namelijk het waarborgen van de biologische diversiteit door het instandhouden van de natuurlijke habitats en de wilde flora en fauna in de lidstaten.²⁴
16. De wolf heeft zich vier jaar geleden, namelijk sinds 2018, op de Veluwe gevestigd. Daarbij geldt dat de wolf zich sinds 2019 ook al heeft voortgeplant op de Veluwe.²⁵ Zoals vermeld, is de wolf territoriaal en verdedigt de soort zijn leefgebied onder andere tegen binnendringen van andere soortgenoten. Hierdoor is ecologisch gezien vanaf de vestiging van een wolf gedurende zes maanden ecologisch gezien sprake van de duurzame vestiging van de soort. Het voorgaande betekent dat er geen twijfel is over de duurzame vestiging van de wolf op de Veluwe, nu zich daar meerdere roedels hebben gevestigd sinds 2019 die zich daar sinds die tijd ook voortplanten. De wolf zal de Veluwe niet meer en zeker niet uit zichzelf verlaten en is in de huidige situatie net zo duurzaam gevestigd als dat het geval zal zijn tien jaren na de eerste vestiging in 2018, dan wel tien jaren na de eerste worp in 2019. De tienjarentermijn is voor de wolf ecologisch gezien geen criterium op grond waarvan van aanwijzing van de Veluwe af kan worden gezien. Die termijn is immer ten aanzien van de vestiging van de wolf ecologisch gezien van geen betekenis voor het bepalen of de soort 'voorkomt' in het gebied in de zin van artikel 4 van de Habitatrictlijn.
17. De minister heeft verder gesteld dat Nederland voor soorten van Bijlage II die 'geregeld' in ons land voorkomen beschermde gebieden aanwijst.²⁶ Nu de wolf al een aantal jaren op de Veluwe leeft en zich hier heeft voortgeplant wordt aan dit criterium ruimschoots voldaan.
18. Verder wordt verwezen naar andere lidstaten waar veel eerder dan in Nederland gebieden zijn aangewezen voor de wolf, zoals hiervoor uiteengezet.

---

²⁴ Artikel 2, eerste lid, van de Habitatrictlijn. Ook Trouwborst en Bastmeijer stellen dat ruimte moet worden geboden voor het uitbreiden van het leefgebied van de wolf en het vormen van nieuwe deelpopulaties:

"Met name voor soorten en populaties die in een ongunstige staat van instandhouding verkeren, is het van belang dat ruimte wordt geboden voor het uitbreiden van leefgebied en het vormen van nieuwe deelpopulaties. Zoals hiervoor besproken is de staat van instandhouding van de voor Nederland relevante wolvenpopulaties ongunstig. Indien een soort als de wolf zich zelfstandig in een Nederlands gebied zou gaan vestigen, kan tegen de achtergrond van de doelstelling van het Verdrag van Bern en de Habitatrictlijn niet worden volgehouden dat een dergelijk leefgebied pas na 10 jaar succesvolle reproductie juridische bescherming behoeft te krijgen."²⁴

Zie A. Trouwborst & C.J. Bastmeijer, m.m.v. Ch. W. Backes, *Wolvenplan voor Nederland: naar een gedegen juridische basis. Een juridisch onderzoek ter ondersteuning van de opstelling van een Nederlands wolvenplan*, p. 28.

²⁵ <https://www.bij12.nl/onderwerpen/faunazaken/diersoorten/wolf/>.

²⁶ <https://minlnv.nederlandsesoorten.nl/content/habitatrictlijn>.

19. Van betekenis ten aanzien van tijdige aanwijzing van speciale beschermingszones voor de wolf is bovendien dat de wolf als prioritaire soort is aangemerkt en is geplaatst op bijlage II van de Habitatrichtlijn. Uit verschillende bepalingen uit de Habitatrichtlijn kan worden afgeleid dat ten aanzien van prioritaire soorten een strikte beschermingsverplichting geldt, op grond waarvan beschermingsmaatregelen dienen te worden genomen. Zo is in de 5^e inleidende overweging van de Habitatrichtlijn overwogen dat soorten wegens de bedreigingen waaraan zij zijn blootgesteld, aangemerkt worden als prioritair om een snelle tenuitvoerlegging van maatregelen voor hun instandhouding te bevorderen. Verder volgt uit artikel 1, onder h, van de Habitatrichtlijn dat prioritaire soorten gevaar lopen te verdwijnen en dat lidstaten voor de instandhouding van deze soorten een bijzondere verantwoordelijkheid dragen omdat een belangrijk deel van hun natuurlijke verspreidingsgebied in de Europese Unie ligt. Tot slot volgt uit artikel 11 van de Habitatrichtlijn dat lidstaten toe zien op de staat van instandhouding van de beschermde soorten en habitats en daarbij bijzondere aandacht dienen te schenken aan prioritaire soorten.
20. De bijzondere positie van prioritaire soorten volgt verder uit de jurisprudentie van het Hof van justitie:
- “Wanneer er met ingang van dat moment geen afdoende bescherming aan deze gebieden wordt geboden, zou de realisatie van de doelstellingen van de instandhouding van de natuurlijke habitats en de wilde fauna en flora, zoals vermeld in onder meer de zesde overweging van de considerans en artikel 3, lid 1, van de richtlijn, immers in het gedrang dreigen te komen. Een dergelijke situatie zou des te erger zijn omdat het zou gaan om typen prioritaire natuurlijke habitats en prioritaire soorten die, wegens de bedreigingen waaraan zij blootstaan, in aanmerking zouden dienen te komen voor een snelle uitvoering van maatregelen voor de instandhouding ervan, zoals wordt aanbevolen in de vijfde overweging van de considerans van de richtlijn.” (HvJ EU 13 januari 2005, C-117/03, ECLI:EU:C:2004:420, punt 27).
21. Gezien de kwalificatie van de wolf als prioritaire soort moet het Natura 2000-gebied Veluwe dus zo snel mogelijk worden aangewezen als speciale beschermingszone voor deze soort.
22. Verder volgt uit een arrest van het Hof van justitie uit 2020 dat voor de wolf speciale beschermingszones moeten worden aangewezen. Volgens het Hof moeten “plaatsen, binnen het natuurlijke verspreidingsgebied van die soorten, die de fysische en biologische elementen vertonen welke voor hun leven en voortplanting essentieel zijn” worden aangewezen.²⁷ Door de annotator bij dit arrest wordt gewezen op aanwijzing van de Veluwe als Natura 2000-gebied voor de wolf:
- “Nu de wolf ook in ons land gevestigd lijkt te zijn, zullen ook wij Natura 2000-gebieden moeten aanwijzen voor de wolf, dan wel binnen bestaande Natura 2000-gebieden instandhoudingsdoelstellingen voor de wolf moeten formuleren. Natura 2000-gebied Veluwe lijkt mij dan een kanshebber om het eerste Nederlandse Natura 2000-gebied voor de wolf te worden (...).”²⁸

---

²⁷ HvJ EU 11 juni 2020, C-88/19, ECLI:EU:C:2020:458, punt 37, M en R 2020/72, mnt. P. Mendelts.

²⁸ HvJ EU 11 juni 2020, C-88/19, ECLI:EU:C:2020:458, M en R 2020/72, mnt. P. Mendelts.

23. Verder is van belang dat niet de mens het leefgebied van de wolf kiest, maar de wolf zelf. De wolf leeft al een aantal jaren op de Veluwe en heeft zich daar voortgeplant, waaruit meerdere roedels zijn ontstaan. Hieruit volgt dat het leefgebied dient te worden aangewezen voor de wolf²⁹.

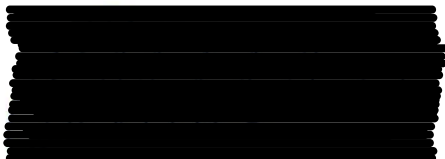
CONCLUSIE

De wolf heeft zich sinds een aantal jaren gevestigd en voortgeplant op de Veluwe. Hiermee staat vast dat deze soort voorkomt in dit gebied. De wolf verkeert in een ongunstige staat van instandhouding. Op basis van Europees en Nederlands recht is de minister verplicht om het Natura 2000-gebied Veluwe aan te wijzen voor de wolf.

VERZOEK

Stichting De Faunabescherming verzoekt de minister om de Veluwe op grond van artikel 2.1 van de Wnb aan te wijzen als speciale beschermingszone voor de wolf (*canis lupus*) en als prioritaire soort toe te voegen aan het besluit tot aanwijzing van Veluwe als Natura 2000-gebied.

De Faunabescherming verzoekt om binnen een redelijke termijn, dat wil zeggen uiterlijk binnen acht weken, na dagtekening van deze brief op dit verzoek te besluiten.

Bondine Kloostra

---

²⁹ Zie ook A. Trouwborst, *Wolves not welcome? Zoning for large varnivore conservation and management under the Bern Convention and the EU Habitats Directive*, RECIEL 2018; 27, p. 309: *“Crucially, the choice of terrain is thus up to the animals, not to the Member States (...) This is especially apparent in situations where large carnivores are in the process of recolonizing a country or a region, as the animals must be given the opportunity to show which areas they themselves consider the most suitable.”*, zie in dezelfde zin Boerema & Van den Brink, *‘De juridische bescherming van de wolf in Nederland en in een aantal andere Europese landen.’*, 24 september 2021, p. 36.